

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Вовченко М.М.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....	139
<i>Вороніна В.А.</i> ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ЙОГО ЗАХИСТ У НАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА ПРАКТИЦІ ЄСПЛ.....	141
<i>Гончарова А.В.</i> ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ.....	143
<i>Грищенко К.І.</i> КРАДІЖКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	145
<i>Гулько О.Є.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА КВАЛІФІКАЦІЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ.....	148
<i>Завадська Ю.М.</i> ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ, НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ ЗА ККУ.....	151
<i>Замаскіна А.М.</i> КОРУПЦІЯ ЯК ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ І НЕДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА СВІДОМОСТІ.....	153
<i>Зуєва В.С.</i> ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРИНИЖЕННЯ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ.....	156
<i>Караманиць Д. В.</i> СМЕРТНА КАРА В УКРАЇНІ: ЗА І ПРОТИ.....	159
<i>Качуренко В.В.</i> ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ГЕНЕЗИС ТА ФОРМАЛІЗАЦІЯ ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 198 КК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	161
<i>Клець І.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 198 КК УКРАЇНИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	164
<i>Ковальська А.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	166
<i>Колеснікова А.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	170
<i>Кондратюк В.М.</i> ШАХРАЙСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ З ВИКОРИСТАННЯМ БАНКІВСЬКИХ КАРТОК.....	173
<i>Константинова І.В.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ.....	175

Качуренко В.В.

*студентка III курсу 31 групи
(Фаховий юридичний коледж
Національного університету
«Одеська юридична академія»)*

*науковий керівник: кандидат
юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права Національного
університету «Одеська юридична
академія» Тімофєєва Л.Ю.*

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ГЕНЕЗИС ТА ФОРМАЛІЗАЦІЯ

Злочини проти людяності, як і будь-яка інша категорія міжнародних злочинів, порушують міжнародний правопорядок, норми, принципи, зобов'язання надані суб'єктам, несуть загрозу світовим інтересам, безпеці людства, стабільному розвитку міжнародних відносин та мирному співіснуванню у просторі. Формування даної категорії злочинів відбувалось в декілька етапів, необхідність формального визначення одного із *core crimes* є важливою складовою правильного застосування, тлумачення та реформування міжнародно-кримінальних та національних правових норм для подальшої превенції таких злочинів.

Актуальність обраної теми пояснюється тим, що злочини проти людяності, разом із геноцидом, воєнними злочинами, злочинами агресії утворюють таку систему міжнародних кримінальних злочинів, як *core crimes*, вони є саме тією категорією злочинів, які міжнародна спільнота прагне попередити та / або подолати. На жаль, навіть зараз, попри активну превентивну діяльність міжнародної спільноти злочини проти людяності є актуальними.

Серед дослідників, що розглядали у своїх роботах категорію злочинів проти людяності, можна назвати І.В. Ільницьку, Д.В. Ковалю, Т.С. Садову, В.В. Василенко, В.М. Русінова, Д. Філд, Марка Латтімер (Mark Lattimer), Філіпа Сендса (Philippe Sands) та інших.

Метою даного дослідження є розгляд засад формування визначення такої категорії міжнародних злочинів, як «злочини проти людяності», та аналіз його визначення зараз.

Потреба детермінації такої категорії злочинів, як злочини проти людяності найгостріше постала саме в XIX ст. Існує багато думок щодо генезису термінології, так наприклад зазначається що Версальський мирний договір (1915 р.) не мав в своєму тексті поняття “злочини проти людяності”, однак згідно ст. 228 цього ж договору, Німеччина визнавала право союзників та уряд асоційованих країн долучати до військових судів осіб, звинувачених у порушенні законів та звичаїв війни [1, с. 95–154]. Хоча, використана тоді, термінологія не знайшла своє відображення в тексті договору, Доповідь Комісії про відповідальність і покарання винуватців війни містила поняття що є фактичними посиленнями на категорію “людяність”, а саме “закони людяності” (*lawsofhumanity*), “злочини проти законів людяності” (*offencesagainstthelawsofhumanity*), “порушення законів людяності” (*breachoflawsofhumanity*). Саме в цей період поширюються думки про заснування міжнародного суду (“High Tribunal”), однак всезагальної погодженості не отримують. Далі використання цього терміну можна побачити у Статутах створених *ad hoc* Нюрнберзького і Токійського трибуналів [2, с. 934–935].

Наразі чітке визначення поняттю “злочини проти людяності”, надає Римський статут, він також передбачає граничні умови (*chapeau*), за якими дії можуть кваліфікуватися, як “злочини проти людяності”. Ст. 7 зазначено, що для цілей даного Статуту “злочини проти людяності” означає будь-яке із наступних діянь, коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий

напад здійснюється свідомо: а) вбивство; б) винищення ; с) поневолення; d) депортація або насильницьке переміщення; е) тюремне ув'язнення; f) катування; g) статеве насильство (зґвалтування, сексуальне поневолення, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація інші форми сексуального насильства); h) переслідування будь-якої ідентифікованої групи або спільноти за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими мотивами, які визнано неприпустимими згідно нормам міжнародного права; і) насильницьке зникнення людей ; j) злочин апартеїду ; k) інші нелюдські діяння аналогічного характеру, що пов'язані із умисним заподіянням сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю [5].

Саме це визначення включає в свій обсяг найширший перелік різновидів злочинів проти людства. Так наприклад, тільки ст. 7 включає до переліку злочинів проти людяності злочин апартеїду – нелюдські дії, системні дії спрямовані на гноблення, приниження людської честі та гідності, дії що спричиняють позбавлення основних прав і свобод, в межах недемократичного політичного режиму, за умовами панування однієї расової групи над іншою групою та / або групами [4, с.202-204].

На початку дев'яностих, злочини проти людяності потрапили під юрисдикцію Міжнародного кримінального трибуналу з колишньої Югославії (МТБЮ), а потім під юрисдикцію Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді (МКТР). Наразі ця категорія є в статутах сучасних кримінальних трибуналів – ICTY (Токійський міжнародний трибунал), ICTR (Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді), Hybrid Tribunals – Special Court for Sierra Leone, Надзвичайна палата камбоджійських судів, палата з серйозних злочинів для Тимору-Лешті.

Варто вказати, що на злочини проти людяності розповсюджується універсальна юрисдикція. Це значить, що держави зобов'язані здійснювати переслідування або видавати злочинця, що жодна людина, обвинувачена в скоєнні такого злочину, не має права претендувати на звільнення від видачі з політичних мотивів, держави зобов'язані здійснювати співробітництво в наданні доказів по обвинуваченню в такому злочині. Істотною є обставина, що злочинець не має права вимагати захисту, посилаючись на вчинення діянь по наказу старшої за ієрархією особою, і що на нього не розповсюджується ніякі закони про позовну давність, що містяться в зібраннях законів будь-якої країни. Ніхто, навіть глави держав, не володіють імунітетом від судового переслідування по обвинуваченню в скоєнні такого злочину[3, с. 205].

Важливим наразі є той факт, що злочини проти людяності не обґрунтовані з практичного та теоретичного боку законодавством України. Кримінальний кодекс України містить розділ XX (кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку). Умовно, даний розділ можна поділити за об'єктами на три групи: 1) злочини проти миру (статті 436 (436-1, 436-2), 437, 438 і 447); 2) злочини проти безпеки людства (статті 439, 440, 441 і 442); 3) злочини проти міжнародного правопорядку (статті 443, 444, 445 і 446). В характеристику таких злочинів входить прямий умисел і вони вважаються закінченими з моменту вчинення суспільно-небезпечних дій [6].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, злочини проти людяності – загальносвітова загроза безпеці та стабільності, поширення та збільшення масштабів якої може призвести до негативних наслідків. Тому міжнародна спільнота активно взаємодіє щодо попередження та / або подолання наслідків таких злочинів. Вагомим фактором ефективності протидії та боротьби із злочинами проти людяності, є стабільне міжнародне співробітництво, активна консолідована співпраця держав, прагнення до конструктивного діалогу. Варто відмітити, що на даний момент, вітчизняний закон про кримінальну відповідальність в процесі реформації та передбачається що є можливість імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права, що дозволить відобразити специфічну правову природу злочинів проти людяності, проте не дозволить забезпечити

незастосування строків давності за такі діяння, передбачити за їх вчинення більш суворі покарання ніж за загальнокримінальні злочини.

Список використаних джерел:

1. Commission on the Responsibilities of the Authors of War and on Enforcement of Penalties for Violations of the Laws and Customs of War // American Journal of International Law. 1920. Vol. 14, N 1–2. – 176 P.
2. Kalshoven F. Reflection of the Law of War: Collected Essays. Leiden, 2007. - 1100 P.
3. Радова О. О. Злочини проти людяності як підстава міжнароднокримінальної відповідальності індивіда. Матеріали Міжнародної конференції. Одеса : Фенікс, 2010. С. 204-206. URL:<http://hdl.handle.net/11300/3487>
4. Ільницька У. В., Коваль Д. В. Злочини проти людства як виклик міжнародній стабільності й безпеці інституційно-правові механізми боротьби та протидії. Вісник Маріупольського державного університету. 2020. Вип. 28-29. С. 200-212.
5. Римський статут Міжнародногокримінального суду від 17 липня 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (Дата звернення: 23.09.2022)
6. Кримінальний Кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(Дата звернення 27.09.22 р.)